

SZÍVEK PATIKÁJA

MONTAIGNE ÍRTA VOLT néhány száz évvel ezelőt, hogy a törvényeknek nem azért van hitelük, mert igazságosak, hanem mert törvények: ez tekintélyük misztikus alapja. Ugyanilyen misztikus varázslat alapján engedelmeskedik a magyar nép a nyomtatott írás mindenféle hírközlési módjának. Az a helyzet, melynek válságában teste közvetlen közelségével benne van sokkal nehezebben oldható meg, hogy szükségesnek ne érezné a bet legtávolabbi, legbizonyosabb s a messziség miatt, valamint a kinyomtatott ólombet k csálhatatlansága miatt fölebbezhetetlen ítéletét megszerezni. Szemük még elég bizonytalanul botorkál a lap hasábjain nem olvasnak, hanem inkább sillabizálnak. Ez is növeli a bet ben adott igazságtévés értékét, mert nehezen kínlódva jutnak el odáig, hogy értelmükbe vés djék a nekik szóló üzenet. A lapok ezt már régóta megérezték: erre épültek a szerkeszt i üzenetek és tanácsadó rovatok. Egyik céltudatosan néplapnak szerkesztett újságnál hosszabb id óta vigasztalom népünk minden szívefájdalmát az erre a célra több évtizede fennálló Szívek Patikája cím rovatban. A bet k mögé, az ismeretlenség homályába húzodom. Az ország minden részéb l felkeresnek aprók és feln ttek, legények és leányzók, apák és fiúk, szül k és gyermekek korban, emberi értékben és gondolkodásban annyira különböz olvasók! Egy anonim-bíró ítéletét várva-várják egy ismeretlen valaki megfellebbezhetetlen verdiktjét, aki valahonnan fentr l ítél, dönt, vigasztal, biztat és irányít. Akit ismer azokban már nem bízik ez a furcsa bels affinitással sok emberb l összezúdult vigasztaló közönség. A személyes ítéletalkotás esetszer ségében nem talál végérvényes döntést, tehát távolba tekint az ismeretlen fórum felé, melynek tárgyilagosságát, várva-várt döntését, emberfeletti igazságát éppen személytelensége adja meg. Vagy mint az a beteg, aki már öt-nyolc-tíz-húsz orvost felkeresett s mivel egyik se tudott balzsamot csepegtetni sebére elmegy titokban egy kuruzslóhoz, akir l senki sem tud, csak maga. És ha nem is a t le kapott orvosság, de az új lélektani helyzet valami új bátorságot ad, új er t a bajok elviseléséhez.

Hogy ez a lélektani helyzet kialakuljon, kell, hogy a néplaphoz idomított lelki klinikához olyan valaki forduljon valamiféle megoldásért, aki közvetlen és adott környezetében már annyira szembekerül embertársaival, családjával, gyermekeivel, feleségével vagy férjével, udvarlójával, vagy kenyéradó gazdájával, hogy a maga sokrét és számára már megoldhatatlannak látszó problémából nem talál kiutat. Ilyenkor vagy új reményért, vagy valami bels kompenzációt keresve titokban, mások tudta nélkül, fogja a pennát és sokszor kusza vonásokkal, henye fogalmazású mondatokban, fakult papíron kiírja magából a panaszait. Furcsa mentség ez, furcsa megszabadulás, különös kompenzáció l Egy reménytelen helyzetben egyedül áll és széttekint, hogy vezet t válasszon ki magának, olyan nagyhatalmú és annyira fölötte álló vezet t, akit l sorsszer belenyugvással fogadjon el irányításokat. Ez a bíró ne rendelkezék közvetlen személyiséggel, ne kelljen vele diskurálni, ne adjon fel viszontkérdéseket, ne tudjon többet, mint amennyit el akart neki mondani és az igazság egész és részletes kitudakolásáért ne tehesse t a keresztkérdések záportüzebe. Csak t hallgassa meg, csak az el adása alapján fogalmazhassa meg ítéletét és egyáltalán ne vonultathasson fel ellene tanukat. És ugyanakkor, hogy még a környezete se sejtthesse, hogy ki a panasztev személye, jelige mögé bújlik. Természetes, hogy erre a Szívek Patikájának láthatatlan patikusa a legalkalmasabb bíró, akinek minden sora kúriai döntvény a panaszkozó szemében. Ez a helyzet kényelmes és veszélytelen még akkor is, ha a panaszkozó fejére olvassák, hogy a hibás. Sokszor annyira belebonyolódnak saját problémájukba, hogy a legegyszer bb esetb l sem tudnak kiigazodni. A panaszközőknek egy egészen kevés, de nagyon azonos természettel rendelkező száza-léka olyan, hogy a panaszködás els számú tulajdonsága, els rangú

életmegnyilvánulása és szereti a szemernyi bajokból is a tragikus helyzetek kővárát megépíteni. Ilyenkor egész könnyű a helyzetünk, mert az ilyen emberfajta vigasztalásához az írott betű szentsége éppen elég, — akármit mondhatunk nekik, — elfogadják és úgy néznek rá, mintha imádságos könyvből olvasnák, — valami misztikus áhitat árad feléjük a nyomdafestékből és az ólomból öntött betüből. Hogy ez miképpen is alakult ki, nem lehet egészen világosan utánakövetkeztetni, de előttük az is elég, hogy ezeken a betűkön nem látszik az emberi kéz vonása, nem ceruzával írták és nem is tintával és nem lehet a papírról ezeket a sorokat és ezeket a mondatokat a világon semmiféle radírral leradírozni, — úgy, ahogyan a gyermekeik az elemi iskolai füzetekben — ott a szemük láttára — annyiszor meg szokták tenni és mindig sikerrel, ők szoktak is változtatni az iskolai dolgozatok szövegén, — de hát ezen a kinyomtatott íráson már nincs emberi hatalom, hogy megmásítsa és átalakítsa, vagy megcáfolja és ellenkezőjére fordítsa. Természetük az áradó panaszkodás, érzelmi túlfeszültség, állandó szembenállás a világgal, amelyiket megváltoztam! semmi erejük nincs sem fizikai, sem szellemi formában, — de érzelmi életükben annál inkább szembeszállnak vele. És ez a szembezállás sokszor leszerelődik magában a panaszkodás lendületében és nagy mérteiben — az ilyen emberek levele általában nagyon hosszadalmas, néha kissé cáfolja önmagát is, néha máshova lyukad ki, mint ahonnan kiindult — és mire már a kinyomtatott vigasztalást olvassa, általában vissza is állt már a lelki egyensúlya. Ezt abból következtethetjük, hogy a vigasz elvonása után általában megszűnik jóideig a levelezés, hónapok telnek el, esztendők múlnak, míg ismét jelentkeznek, de akkor aztán annál hevesebben és egészen más bajokkal.

A Szívek Patikájához fordulók problémái ott evesednek sajtó sebbé, — valahol legbelül a lélek alján — mikor vagy embertársaikat nem tudják irányítani, vagy családjukban nem alakul ki az őket megillető hatalom, vagy nem találunk olyan élettársra, aki az élet bonyolult és súlyos „páros vállalkozásán“ végigvinné őket. Egyszóval a társtalanság, a magáramaradottság érzése váltja ki végső menedékként a távoli ismeretlenhez folyamodás tényét, mint új kapcsolatkeresést és egy csaknem emberfeletti humánium, ember-séges életmegoldás utáni óhajozást. Amikor már az élő szó nem teremthet emberek közt kapcsolatot és nem bonthat fel összegubancolódott helyzeteket — akkor kényszerülnek az önfeltárás és öngazolás személytelen módját keresni: ez a Szívek Patikája. Már maga a vigasztalás, hogy íme mégis van, aki csak vele foglalkozik, csak őt vigasztalja, csak az ő baját teszi magáévá és minden fenntartás nélkül neki ad igazat.

Rendkívül nagy a lélektani hatása annak az újszerű és minden bírósági fórummal vetekedő ténynek, hogy saját panaszát—amit gátlás nélkül árasztott ki problémákkal tusakodó lelkéből — világosan, sokszor saját fogalmazásánál is világosabban olvashatja ő maga és olvashatják mások is. Azért olvashatja világosabban, mert szókincse szegényebb, fogalmazása kuszább, mondat-szerkesztése szabálytalanabb és ügyetlenebb és nem rendelkezik túlságos nagy kifejező erővel s csak érzi, amit mondani nem tud. Mi viszont éppen az ő érzéseinek, fájdalmának és panasza természetének jobban megfelelő jelzőkkel cseréljük fel egyszerű, kezdetleges kifejezéseit és már ezzel félig gyógyítunk is! Sokszor a hosszadalmas és csaknem érthetetlenül rendszertelen leveleiket az érthetőség kedvéért is, a lap helyszűke miatt csak összevonjuk — szinte drámaiabbá tesszük, „művészeti kompozícióba“ vonjuk, a lényeg változtatása nélkül, de hogy ő maga is jobban áttekinthesse és az olvasótársai is közvetlenebbül érzékeljék a baját. Vigasztalódása már azzal megkezdődik, hogy megtaláltuk a megfelelő szavakat érzelmeire, tehát nem értettük félre azt, amit velünk közölt. Ezért bizik bennünk feltétlenül. Maga az a helyzet erősíti bizalmát, hogy az ő személyes ügyeivel nyomtatott sorok foglalkoznak, személyének kipellengérezése nélkül. Ott sugárzik előtte ez a fekete betűhalmaz, szerzőjét közel érzi magához és egyszerre helyzete és környező

embertársai fölé emelkedve, azt hiszi, hogy külön lett, hogy erősebb lett és önmagából, saját értelmi és érzelmi világából az igazság paragrafusait emelhetette ki. És senki nem látja meg rajta ezt a változást! Úgyszólván „ellopja“ önmagát környezetéből és azokból a kínos helyzetekből, amelyek eddig úgy rágták, mint a szú a fát. Újra, meg újra előveszi a hírlapot. Közelebb hozza a szeméhez, mint ahogy általában olvasni szokta az újságokat. Jobban firtatja a betűket, a sorokat, mint egyébként. Gondolatban is, néha-néha félhalkan, motyogással kísérve, a maga értelme szerint adja meg a hangsúlyt a szavaknak. Egy egész mondat sok neki egyszeri elolvasásra. Egy szívére ható szó kárpótolja hosszú szenvedésekért és rögtön meghatja, annyira, hogy többször kisillabizálja és újra meg újra végigolvassa. Ez az első alkalom, amikor a postás kezébe adja az újságot, ez az első öröm és első, széles lelkesedés.

De hány van olyan, aki összekuporgatott krajcárokért sokszor-sokszor megveszi a lapot, míg végre kezébe kerül éppen az ő ügyét le-tárgyaló szám, az, amelyre oly régóta várt. (Nem mi várjuk meg és nem céltudatosan várjuk meg, de hiszen annyi a panaszkodó és oly nagy a levélhalmaz, hogy nem kerülhet az ő ügyére olyan hamar sor!) Ha így vette meg a lapot a falusi „rikkancstól“, aki kiabálás nélkül is elég feltűnően viszi végig a községen az újságot, és a kis-ajtóba kiállókhöz jóelőre észrevehetően közeledik, — akkor csak a jelígejét keresi, de nem olvassa el az üzenetet. Nincs hozzá ereje —, csak majd akkor, ha egyedül maradt és elvonatkozik a közvetlen közelében ott élő emberi társadalom? tól. Ne zavarja meg őt senki az első olvasásban, mert imádságot még olvashat mások jelenlétében, hiszen azt mindenki szokta, a nyilvános imádkozás szinte „etikettszerű“ kötelesség, — de ez csak neki szól, ez csak az ő ügye, erről más senki nem tud, csak aki írta. Ehhez nem kell társ, sőt ez nem is bírja el a társat, hiszen a levél is abból a megokolásból származott, hogy ismeretlen és távoli bírósági közegnek tárja ki baját — miért volna hát szükséges éppen ilyenkor egyetlen szempár, vagy egyetlen hang a közelében?! Mondom, elvonul és a fenti módon gyötrődik végig rajta, legtöbbször írástudatlansága és rossz olvasó-képessége miatt. Amikor túljutott ezen, akkor előveszi az ollóját, kivágja a lapot, gondosan összehajtogatja és a megmaradt újságrészekbe pakol szalonnát vagy ételt, vagy felhasználja bármi másra, — de ezt az egy darabot nem! Ezt bezzeg erekléként tiszteli és elteszi, de úgy, hogy legtöbbször kéznél legyen: az imakönyvébe. Így még a mi vigasztalásunk elkíséri őt a templomba is, és imádságok, litániák, zsoltárok és zsolozsmák közben lopva, titokban, újra meg újra betűzgetheti, talán nem is az egészet, csak azt, amit olyan nagyon várt, és ami olyan nagyon jól esett: azt a mondatot, amely utat mutatott neki, hogyan jusson ki bonyolult helyzetéből. Nyugodtan szemlélgeti most már. Nem baj, ha belepillant más is, hiszen nem tudják, hogy neki szól, de ha meg tudnák is, nem ártana neki, mert a panaszokon már túl van és a gyógyulás útjára került, de ezenkívül is a kinyomtatott betűk mágikus sugárzásával van ellátva ez a kis igazságtézés, ez a kis bírói ítélet, amelyet a szívek patikusától a nyomtatott sorokban kapott. Most már nem futna el, ha megtudja, hogy a szomszédja is olvasta, mert van ereje kis kép-mutatással magát érdektelennek tettetni, ezzel is erősíteni saját lelki helyzetét.

Van aztán néha olyan tanácskérés, amit megrovó válasz követ, mert az erkölcsi kisiklás olyan kétségtelen bizonyítékát adják, amelyet az olvasó is és mi is paragrafusszerű ridegséggel jogosan megállapíthatunk és követ ebben bennünket az olvasók hada is. Nemcsak szerelmi ügyekben, családi bonyodalmakban, de az élet általános vonalán mozgó kérdésekben furcsa, ferde beállítások, amelyek jogosultságuk igazolását kívánják tőlünk. Ezt persze meg kell tagadnunk, sőt tiltakoznunk és megrónunk kell érte. Az ilyen üzeneteinket nem teszik az imakönyvbe, de legalább olyan érzést vált ki belőlük, mint a nyilvános megszégyenítés. Hatása megvan és bizonyos, hogy megvan a nevelőereje is.

Így irányítják az ösztönös lelki rúgók a lelki klinikánkhoz fordulókat. Egész természetes, hogy ez a bizarr s rendesen nagyon is nyilvánvaló mentességkeresés sokszor bájos felszínességgel történik. A tanácskérőknek körülbelül egyötöde a falusi kölyöklányokból kerül ki. Ezeknél elragadó őszinteség vezet a tollat! Elsősorban nehézkesen fogalmaznak, hiszen nagyrészüket éppen csak hogy elvégezte a hat elemet, tehát aligha áll birtokukban az a stíluskézség, amellyel alakoskodhatnának és a nagyképűsködésre sem rendelkeznek megfelelő frazeológiával. Szókincsük határozottan szegényes és oly kevés megelevenítő erővel tud kifejezésteljes lenni, hogy őszinteségük éppen ezért, emiatt a poetikus dadogás miatt hat olyan közvetlenül. E kinyíladó lelkecskébe a néhány kis kuszán összerótt sorból is könnyű belátni s problémáik megfejtéséhez éppen ezért nem kell nagy pszichoanalitikai készség. Megkapó jelenség, mikor egy-egy ilyen falusi leánygyermek érzelmi világa ingadozni kezd, amikor a fundamentum, az egyéniség még nem is kapta meg éles körvonalait! E kis lelkecskéket akkor szoktak először tétovák lenni, amikor már házukhoz kezdett járnai az udvarlásra a család és a falu közössége által számontartott — s egyben ellenőrzött — valamelyik legényke. Egyszer-kétszer meg is jelentek tán a kollektív udvarlási alkalmon: a közösségi bálon — s aztán egyszerre csak úgy elmaradt a háztól a kis udvarló! Az a meghökölés, amelyet ilyenkor ki lehet olvasni panaszkodó levélkéikből, megható lelki tünet. Szókincsük szegénysége ellenére is van panaszuknak valami különös lendülete és bája. Az ő első kis fájdalma olyan, mint a gyöngyagyló védekezése az először testébe került homokszem ellen, — körülveszik az első, legelső szerelmi fájdalom csodálatos burkával. Azt kell tehát nekik érzékletesen bebizonyítanunk, hogy az első szerelmi csalódás oly szép és oly sokat ér, mint egy fájdalom árán szerzett gyönyörűség. Az érzések első zűrzavara után sok ilyen homályos és ki nem ismerhető felhőzés borul még lelkük egére, amíg gyöngyeik száma egyre nő, az emberi kapcsolatokat egyre több fájdalommal alakítják ki maguk között és a felnőtt társadalom között, nőiségük egyre több csalódással keres hozzájuk teremtett férfiasságot, míg végül is rá kell találniuk az igazi élettársra. Ha majd akkor visszatekintenek kiábrándulásaik egész sorára, emlékezetükben értékes sorként fűzik fel az őket ért csalódásokat. Igyekszünk némileg, igen észszerűen és lehetőleg diplomatikusan már ilyenkor is előkészíteni őket arra, hogy két ember között — még férj és feleség között is — mindig van és lesz bizonyos ellentét és feszültség, amelyet környezet, kultúra, társadalom, konvenciók és viselkedési normák idéznek elő, de a házasság nemcsak lánc, amellyel a világ köti össze őket, hanem egyben ösztöneiken át életüknek erőt gyűjtő és erőt szolgáltató gyökere is. A formákat, a családi előítéleteket és törvényes kereteket a társadalom írja elő számukra, de tényleg a velük született ösztönök és vonzalmak elemi indulatként fűzik őket egybe. Mindez érezhetően nehéz feladat, de aránylag könnyen megoldható, mert minden ember révült önfeladtsággal tudja szolgálni azt az ügyet, amellyel tökéletesen és feltétel nélkül azonosítja magát.

Nehezebb azonosítani magunkat a következő tanácskérőkkel, a levélírók háromötödével, akik a nép házassági szokásaiból eredő bajokra keresnek vigaszt és megoldást. Egyre jobban kiderül a hozzánk érkező levélhalmazból, hogy a párválasztásnál nem a fiatalok szabad elhatározó képessége dönt, nem a házasságra készülő felek mérik össze testi-lelki habitusukat, mérlegelve, vajjon illenek-e egymáshoz. A magyar nép, ez a tömör és erős faji konzisztenciával és tartóssággal rendelkező fajta, olyan házasságkötési módokkal hozza létre legtöbbször a családi életet, amelyet a „suba subához — guba gubához“ szólás-mondás jelez. Ez a lélektelen és érzelemtelen, anyagi megoldás, amint a lapunkhoz érkező panaszok tömege mutatja, eredményezi

azt a sok drámai konfliktust, amelybe e miatt kerülnek fiai és leányai, férfiai és asszonyai egyaránt. Egy-egy falusi községben a kialakult, féltékenyen számon tartott és megművelt kis fundust minden család meg akarja tartani. Gyermekeit tehát lehetőleg nem engedi szegényebb család tagjaival lépni házasságra. A levelekből mindig kiolvashatjuk, hogy a családi anyagi érdek világosan végiggondolt vonalába kell beillenie az új házasságnak. Nagyon sokszor nem lehet személyes magánügy és nem két ember elhatározásának tárgya a párválasztás. Minden ilyen házasság kollektív beavatkozás az egyéni életbe, drámai konfliktus magvát hordozza magával és gyakran már az esküvő pillanatában lelki válság kezdődik minkét fél lelkében. A család vagyoni állagának a növelése a cél s a családi életben az egyéniséget igyekeznek egyszerűen kitörölni. A hozzánk érkező levelek arról tanúskodnak, hogy az érzések és szenvedélyek a karakternek és az érintetlen egyéniségnek eredeti orgonáján szeretnék végigzengeni az életet s rejtélyes félelemérzet árad ki a leányok panaszából, amikor beszámolnak ennek akadályairól.

Már arra is levelek tömkelegével kapunk bizonyítékot, hogy a párválasztás is ezernyi zökkenővel jár népünknel. De ha már a házasságok így összeálltak és létrejöttek, — szinte félreáll az útból és engedi önálló személyes ítéletüket működésbe jönni, mert már, íme, közbelépésével megvan a család és legtöbbször már gyerekek is származtak belőle, — nyugodtan szállhat tovább, végezni a nemzetségek, fajok és törzsek folytatását ezen a zsúfolt világon. Ha tovább boldogtalanok lesznek azok, akiket a világi és egyházi fórumok elé odavitt a fiatalság és az „első szerelem“ ügynevezett áhítatában és önkívületében, — most már el is végezték azóta a fajtájukra és az emberiségre fontos feladatukat, szaporították és sokasították a világot s ezek után eltölthetik életüket, míg csak itt maradnak a földi térségeken: egymás állandó üldözésével és egy pillanatra sem szűnő ellenséges szembeállással.

Az udvarlás változatairól, annak első megkezdéséről is bájos és tarka kaleidoszkópot ugyancsak sokat kapunk a levelekből. De vannak gyötrelmes kétségeket feltáró levelek, melyek már nem az udvarlás, az ismerkedés kezdetéről, hanem vagy közvetlenül az esküvő előtt, vagy már az után íródnak. Ezekben nem a párválasztásról van szó, hanem eldöntött sorsuk panaszairól. Ebben úgy sodródnak, mint malomkerék közt a búzaszem, egyrészt hiúsági, másrészt, hogy úgy mondjuk, „vagyonmentés“ okokból. Az egyenlő anyagi javakkal bíró szülők gyermekei alig serdülnek, a szülők már is boronálják őket s igyekeznek összeszoktatni még mielőtt az igazi szerelem felnyitná szemüket-szívüket egy nekik valóbb, hozzájuk illőbb élettárs személye iránt, hogy az egyforma vagyon el ne aprózódjék nincstelen élettárs választása miatt. Még a szülői „uralom“ hatása alatt feltétlen megkövetelt gyermeki engedelmességgel hazudják el a „holtomiglant“ az oltár előtt s mire ráeszmélnek, hogy milyen csalárd számítás áldozatai lettek, már késő, már ott az ő gyermekük a bölcsőben, már csak az új nemzedéknek élhetnek. A hiúsági kérdés ott sarkalja őket, hogy sok tavaszt ne érjenek meg „pártában“, vagy hogy „jegykendő“ nélkül ne kerüljenek „sor alá“ a katonaelet előttük „meseszerű“ világába. Csúfság volna akár a barátónak lakodalmán táncolni „pártás fővel“, ha amaz szegényebb, vagy kevésbé csinos, így hát beleválnak a házáséletbe minden szívbéli kívánság nélkül.

A kaleidoszkóp egymást cáfoló és egymást megerősítő esetekkel bizonyítja, hogy vőlegény- és menyasszonyjelölt egyrészt óvatosan figyelik egymást, másrészt pedig alakoskodással igyekeznek csapodároskodni, érdeklődést kelteni és fokozni. Szóval bizonyosságot kapunk a felől is, hogy népünk egyedei rejtélyes félelemérzés táncát járják a házasság megfoghatatlan titka előtt és személyükben csak szerelmi házasságot akarnak kötni, de számításból és legtöbbször a szülők akaratából képesek a pénz és a családi vagyoni érdek

miatt is az oltár elé állni. Ezernyi levél képviseli előttünk azt a személyes bizonytalankodást, amit akkor éreznek, amikor személyes boldogságukat fel kell áldozniok az anyagi jólét és család érdekében. Az ösztönös nép ábrándozása művészi csillámlással árad el szemünk előtt, amikor egy-egy tanácskérő az őt legérzékenyebben érintő külső körülmények kényszere miatt, személyén kívül álló érdekekből áll a nemkívánt házasságkötés nehéz pillanata előtt.

Ilyen „lelki klinika“ vezetőjének áll leginkább módjában felállítani bizonyos hipotézist afelől, hogy a családi életet létrehozó ilyen házasságkötési módok ellenére is hogyan alakulhatott ki tömörre és faji konszisztenciával rendelkező tartós nemzetté a magyarság. Ez a feltevés az volna, hogy — a drámai konfliktusoktól eltekintve — az a furcsa kollektív beavatkozás az egyéni életbe oly megdöbbentő, hogy éppen szertelen méretei miatt már aligha lehet helytelen megoldásnak tekinteni. A házasságnak ez a magyar és népi elintézmódja azt jelenti, hogy nőinkben csak ritka esetben feszül annyi egyéni exaltáció személyisége önálló kifejtésére, hogy abból tragikus végkifejlés keletkezzék. Ha már egyszer a család elhatározásából külső érdekek kényszeréből férjhezmentek, többé nem is lesz más egyéniségük, csak az ősrégi, örök anyaság. A nyilvánossággal és családjukkal szemben sincs már más tennivalójuk és kötelességük, csak az anyaság legnemesebb kifejtése: új magyar gyermeket szülni és felnevelni, mégpedig nem attól a férfitől, akire egyénileg szenvedéllyel vágyhatnának, hanem csakis attól, akit a család kiválasztott, hogy ne engedjen semmi más módot az egyéni szerelmeskedésre. A magyar nő egész léte, egész jelenvalósága ezen a földön mintha csak azért volna, hogy a család érdekéért és erősítéséért hozzon áldozatot és csak ahhoz menjen feleségül, akit kijelöltek neki. Semmi finnyáság, semmi kényeskedés, — mert itt az a nagyjelentőségű házasság nem szentséges misztérium, hanem annál sokkal több, vagy lényegesen kevesebb: teljes önfeláldozás, egyéni választásról és vágyakról teljes lemondás, behódolás a családközösségi és nemzetséges döntésnek.

Talán ez néplapom „lelki klinikájának“ legérdekesebb tanulsága.

ERDŐS JENŐ